

Tadeusz Skoczek

Niepodległość i Pamięć

Niepodległość i Pamięć 24/4 (60), 11-15

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Niepodległość i Pamięć

Przed nami sześćdziesiąty numer naszego kwartalnika. Nie czas na świętowanie, warto jednakże wyrazić ukontentowanie rozwojem pisma. Czasopismo muzealne nie ogranicza się do tematów z „własnego podwórka”. Współpracujemy bardzo aktywnie z muzeami i środowiskami naukowymi całej Polski, mamy stałych współpracowników za granicą. Dostępność artykułów, zamieszczanych pierwotnie w wydaniu papierowym, w bazach internetowych znakomicie powiększa audytorium naszych odbiorców, pomaga w rozwoju dyskusji naukowych, w cytowaniu.

Redakcja stara się atrakcyjnie układać spisy treści, co nie zawęży ocen merytorycznych. Publikując pierwszą część artykułu Tomasza Kordali poświęconego Piotrowi Bontempsowi pragniemy zapełnić lukę w naszej wiedzy o życiu i działalności wojskowej Francuza pozostającego w służbie polskiej i rosyjskiej. Kolejne jego losów pokazują, jakie stosunki panowały na przełomie XVIII i XIX wieku w Polsce. Oficer artylerii służący w armii Napoleona, po klęsce słynnej kampanii mógł osiąść w Polsce. Został oficerem armii Królestwa Polskiego, później aktywnym uczestnikiem Powstania Listopadowego, by po klęsce tego polskiego zrywu przejść na służbę moskiewską. Czy współcześnie taka sytuacja byłaby możliwa? Czy żyjąc w XXI wieku nie jesteśmy w stanie korzystać z nauk, jakie przynosi nam historia? Tomasz Kordala przedstawia nam też wyniki archeologicznej eksploatacji, jaką przeprowadzili pracownicy Muzeum Mazowieckiego w Płocku. Dokonali sensacyjnego odkrycia grobu Piotra Bontemsa w ruinach kościoła nieistniejącego od międzywojnia.

Dobiega końca Rok Tadeusza Kościuszki ustanowiony przez Sejm RP w 200. rocznicę jego śmierci. Niebawem Muzeum Niepodległości zorganizuje podsumowanie roku kościuszkowskiego na Mazowszu. Publikując artykuł Swietlany Muliny przedstawiamy czytelnikom nieznanne dokumenty dotyczące zsyłki Polaków na Syberię, będącej wynikiem klęski Insurekcji Kościuszkowskiej.

Janusz Gmitruk przedstawia nam biografię Wincentego Witosa, człowieka niezwykłego, obrońcy Polski w 1920 roku, postaci wywierającej wpływ na potomnych (włącznie z współczesnością). Warto sięgnąć też po inny tekst,

publikację Janusza Gmitruka *Wincenty Witos – współtwórca Niepodległej*, otwierającą serię *Twórcy Państwowości Polskiej*. W związku ze Stuleciem Niepodległości udostępniamy książki poświęcone Ignacemu Daszyńskiemu, Romanowi Dmowskiemu, Wojciechowi Korfantemu, Józefowi Piłsudskiemu, Ignacemu Janowi Paderewskiemu. Seria ta wraz z konferencją, jaką zamierzamy przygotować wspólnie z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego, będzie pierwszą częścią zaplanowanego tematu badawczego pt. „*Sen, który się ziścił*. Interdyscyplinarne spojrzenie na odzyskanie niepodległości przez Polskę w 1918 roku”. Oto cytaty z założeń programowych tematu planowanego do realizacji w latach 2017–2021:

Rok 1918 przyniósł Polakom długo oczekiwane wolne państwo. Fakt ten przełożył się na całokształt życia polskiego społeczeństwa. Trzeba było odbudować kraj, scalić go z trzech – jakże różnych – części. Zorganizować na nowo administrację, ustanowić prawo, stworzyć system oświaty, wypracować nowe zasady funkcjonowania wszystkich instytucji życia społecznego. Warto spojrzeć szerzej na te działania, podyskutować o pierwszych latach istnienia państwa polskiego, do dyskursu na marginesie rocznicy historycznej zaprosić grono specjalistów z różnych dziedzin.

Ciekawie zapowiada się też inny temat badawczy zainicjowany przez Dział Historii i Badań Naukowych Muzeum Niepodległości: „Bohaterowie drugiego planu w walce o Niepodległość”. Inaugurując cykl trzyletnich badań w przeddzień stulecia odzyskania niepodległości piszemy w jego założeniach:

Pierwsza wojna światowa była wydarzeniem, które w diametralny sposób zmieniło kształt Europy i pozwoliło na odrodzenie niepodległego państwa polskiego. Polacy walczyli w różnych formacjach wojskowych, uczestniczyli w wielu bitwach i zapisali się na kartach historii. Trzeba jednak pamiętać, że wolność była wynikiem nie tylko działań militarnych. Odrodzenie Polski po 123 latach niewoli było możliwe dzięki aktywności i inicjatywom wielu środowisk. Podtrzymywanie tożsamości narodowej, a potem kształtowanie odradzającego się państwa było udziałem stowarzyszeń, instytucji oświatowych, prasy, straży pożarnej, organizacji spółdzielczych i wielu innych. Działacze tych środowisk można bez przesady nazwać bohaterami drugiego planu, a ich poczynania warte są przypomnienia.

Projekt realizowany jest z Akademią Humanistyczną w Pułtusk.

Całość naszych działań realizujemy w ramach wieloletniego programu pod nazwą „Pokolenia Polski Niepodległej”. Celem podstawowym będzie wykazanie roli jednostki w odbudowaniu państwa i społeczeństwa po latach niewoli, wskazanie trwałości patriotyzmu i jego wartości w społeczeństwie polskim, wpisanie się w obchody 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Realizacja tematu badawczego przewidziana jest na lata 2017–2021, z uwypukleniem działań realizowanych w roku 2017 i 2018. Na cały okres zaplanowano prowadzenie kwerend bibliotecznych, archiwalnych i muzealnych, udział pracowników merytorycznych Muzeum Niepodległości w konferencjach naukowych, seminariach itp., wygłaszanie referatów tematycznych oraz przygotowanie do druku i publikowanie artykułów w czasopiśmie naukowych i popularnonaukowych.

Uzupełnieniem powyższych działań jest wydanie dwutomowego albumu *Polonia Restituta*, tom pierwszy: 1914–1918 oraz tom drugi: 1919–1923. Będzie to zamknięcie znanej serii Polskie Powstania Narodowe, w której ukazały się już albumy: *Powstanie Listopadowe* (2011), *Powstanie Styczniowe* (2013), *Insurekcja Kościuszkowska* (2014) i *Powstanie Warszawskie* (2016). Natomiast w serii *Wielcy Polacy* zaprezentujemy zestaw reprezentatywnych fotografii i reprodukcji malarskich poświęconych Józefowi Piłsudskiemu. Warto przypomnieć, że uprzednio ukazały się w tej serii albumy poświęcone Mikołajowi Kopernikowi (2013) oraz Janowi Pawłowi II (2014).

Muzeum Niepodległości zamyka z powodu remontu swoją siedzibę główną przy al. Solidarności 62 w Warszawie, nie zamykamy jednak działalności programowej. Nasza wystawa stała „Polonia Restituta” przeniesiona została do Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, zyskując podtytuł „Polskie dążenia do Niepodległości”. Natomiast wystawa „Z Orłem Białym przez wieki” przeniesiona została do Sali Tradycji Narodowego Banku Polskiego w Krakowie.

W prezentowanym numerze czasopisma „Niepodległość i Pamięć” warto wrócić uwagę na artykuł Magdaleny Piotrowskiej poświęcony Wszechsłowiańskiemu Złotowi Sokolstwa zorganizowanemu w 1929 roku przy okazji Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” miało niezwykle zasługi przy odzyskiwaniu naszej niepodległości. Dwudziesty wiek przyniósł już na początku nadzieję w postaci wojny rosyjsko-japońskiej. Pobór żołnierza do armii carskiej w 1904 roku wzbudził sprzeciw i demonstracje, podobnie jak w przypadku branki będącej przyczyną wybuchu Powstania Styczniowego. Wybuchła rewolucja 1905 roku, zorganizowana i kierowana solidarnie przez Polska Partię Socjalistyczną,

jak i Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne. W Galicji powstał w 1908 roku Związek Walki Czynnej, kierowany przez Kazimierza Sosnkowskiego, tajna organizacja przygotowująca powstanie w zaborze rosyjskim. Prawdopodobnie z tego powodu (chęć osłabienia Rosji) Austriacy zezwolili na powołanie w dwa lata później jawnej struktury – Związku Strzeleckiego. Komendant Józef Piłsudski rozpoczął budowanie kadry dowódczej przyszłej polskiej armii. W Galicji powstawały też inne organizacje paramilitarne: Polskie Drużyny Strzeleckie pod wpływem Narodowej Demokracji, Drużyny Bartoszo-we ludowców czy Drużyny Polowe, związane z innymi organizacjami oraz Drużyny Skautowe i Sokole. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” scalające w 1919 swoje wszystkie gniazda z całego świata nie przypominało już niewielkiej struktury powołanej w 1867 roku, ukrywającej pod pretekstem ćwiczeń gimnastycznych swoje cele narodowowyzwoleńcze i wojskowe. Zlot Poznański ugruntował pozycję „Sokołów”, jako ruchu związanego z ideą narodową, podkreślił też odrębność i znaczenie Towarzystwa założonego w Poznaniu w 1886 roku.

W roku przyszłym obchodzona będzie 250. rocznica konfederacji barskiej. Zbrojny związek zawiązany 29 lutego 1768 roku ma już swoją mitologię, różnie są jednak oceniane skutki tego sprzysiężenia szlachty polskiej. Artykuł Michała Antonowicza przybliży nam spory dotyczące ocen wystąpienia zainicjowanego przez Michała Hieronima Krasińskiego, Józefa Pułaskiego i Jacka Kochońskiego. W „Akcje Konfederacji Barskiej” czytamy takie słowa:

Płacząca i umierająca ojczyzna naszym się synowskim poleca afektom, doprasza się w tej ostatniej toni powinnej miłości. Modli się za nas Kościół i czeka od nas skutków uroczystych, obietnic na chrzcie świętym oświadczonych; oczekuje świat cały, co o nas ma powiedzieć, czyliśmy godni naszych przodków plemię, czyli imienia nasze z chwałą, czyli z hańbą i z plamą następującym ma podać wiekom. Pobudzają nas i zachęcają chwalebne i sławne męstwa odwagi i waleczności owych cnych Polaków, mężów wielkich orężem i szablą polską, nieprzyjacioły gromiących. Tych więc przykładem, przez tak wielkie i okazałe pobudki prawem naturalnym i każdemu narodowi pozwołonymi, zabieramy się do obrony wiary i wolności¹.

¹ *Konfederacja barska*. Wybór tekstów, wstęp i objaśnienia Władysław Konopczyński, Ossolineum, de Agostini, Wrocław 2004, s. 8–9.

Spory dotyczące oceny zawiązania, przebiegu oraz skutków konfederacji zapewne wybuchną na nowo z okazji rocznicy. Może powstanie współczesna monografia. Dwutomowa *Konfederacja barska* dzieło życia Władysława Konopczyńskiego z lat 1936–1938, wznowiona właśnie² – nie wyczerpuje tematu. Warto też sięgnąć po artykuł Franciszka Ziejki opublikowany w 2011 na łamach naszego kwartalnika³. Autor zmierzył się z czarną legendą Kazimierza Pułaskiego, bohatera dwóch kontynentów, czy skutecznie – skonfrontujmy z opiniami prezentowanymi przez Michała Antonowicza.

W tym numerze prezentujemy kilka obrazów z kolekcji Feliksa Mostowicza, zapowiadając wydanie nowego katalogu dzieł artysty, wzbogaconego o kolejne nabytki.

Kwartalnik „Niepodległość i Pamięć” stara się w każdym numerze realizować misję zawartą w dwóch znaczących słowach tytułu.

Tadeusz Skoczek

² W. Konopczyński, *Konfederacja barska. Przebieg, tajemne cele i jawne skutki*, t. 1 i 2, Wydawnictwo Zysk i Spółka, Poznań 2017.

³ F. Ziejka, *Ostatni rycerz dawnej Polski. Z tajemnic legendy i biografii Kazimierza Pułaskiego*, „Niepodległość i Pamięć” 2011, nr 18, s. 7–42.